

Političnost a odbornost — dvojedílné stránky velení

Požadavek zdokonalovat velení je součástí mnohostranného a trvalého úsilí strany — zvýšit úroveň řízení všech oblastí života naší společnosti. Otázkám zdokonalování řídicích činností věnoval mimořádnou pozornost jak XXV. sjezd KSSS, tak i XV. sjezd KSČ. Pro naši armádu z toho vyplývá zejména potřeba přizpůsobovat styl řídicí práce velitelů, štábů a politických orgánů novým sociálně politickým a vojenskotechnickým podmínkám vývoje vojenství. Mimořádný význam v tomto úsilí má správné pochopení úlohy a významu političnosti a odbornosti ve velení v jejich jednotě.

Politický přístup je nedílnou součástí řešení složitých problémů budování naší rozvinuté socialistické společnosti, zejména řízení tohoto procesu. Stále platí Leninův požadavek, aby každý důležitý krok ve vývoji společnosti byl učiněn po důkladném uvážení jeho politických souvislostí a důsledků.

Na druhé straně V. I. Lenin proti různým nesprávným názorům, podceňujícím odbornost v řízení, velice energeticky prosazoval nezbytnost této stránky řízení. Např. již v roce 1920 v jednom vystoupení prohlásil: „Cožpak je možné něco řídit bez znalosti toho, jak řídit? To je k smíchu... Kdo chce řídit, musí znát věc a být výborným administrátorem.“ (Lenin, V. I.: Spisy, sv. 36, SNPL, Praha 1958, s. 504.) Z jeho odkazu jednoznačně vyplývá, že prosazoval stanovisko dialektického vyvážení politické a odborné stránky v řídicí činnosti.

Požadavek političnosti vyplývá především z nutnosti udržovat, rozvíjet a zdokonalovat danou strukturu sociálně ekonomických vztahů. V ní se totiž odráží působení zákonitostí, které determinují vývoj třídně politických vztahů ve společnosti. V ní se zrcadlí povaha společenského zřízení. Souvisí s řešením některých rozporů, vznikajících v průběhu budování armády, s upevňováním morálně politické jednoty a vyspělosti armády, s výchovou k uvědomělé vojenské kázi atd. Modifikace požadavku političnosti je v armádě ještě výraznější než v jiných oblastech společenského života. Je to dáno hlavně tím, že armáda je nástrojem k řešení nesmiřitelných antagonismů v té nejostřejší podobě.

Odbornou stránku velení představuje zejména usměrňování organizačně technické struktury výstavby socialistické armády, specializované vojenské přípravy vojsk v duchu zákonitostí a potřeb války a ozbrojeného boje, se zvláštním důrazem na mnohostranný rozvoj válečné techniky a výsledky některých, především přírodních a technických věd.

Velení v našem pojetí chápeme jako specifický způsob řízení v podmínkách armády, jako jednotu vojenskoodborného a sociálně politického usměrňování velitelskými orgány a služebními vojenskopolitickým působením politických orgánů. Systém a procesy velení nechápeme v úzkém vojenskoorganizačním smyslu, jako pouhé zpracování informací vojenskotechnického charakteru a strohé vydávání rozkazů. Ve-

lení považujeme především za proces řízení lidí, který je neoddelitelně spojen s celým komplexem sociálně politických, ekonomických, psychologických, pedagogických a jiných problémů.

Leninská zásada vyváženosti politické a odborné stránky ve velení je plně zakotvena v dokumentech naší strany. Usnesení předsednictva ÚV KSČ ke kádrové a personální práci z 6. 11. 1970 stanoví: „V kádrové práci vychází KSČ z třídních a politických kritérií a plného docenění odborných znalostí, schopností a morálních vlastností lidí.“

Přestože tyto požadavky na velení jsou

všeobecně uznávány, setkáváme se s nejasnostmi v samotném pojetí i aplikaci těchto stránek ve velení. I v tomto směru může nám být orientačním vodítkem zmíněné usnesení, které charakterizuje jak kritérium politické angažovanosti, tak politický přístup k vlastní práci, při hodnocení kádrů.

Pokud jde o kritérium politické angažovanosti, tzn. účasti na práci ve stranických a společenských organizacích, zpravidla nevznikají nejasnosti. Problematickými se občas stávají, a proto hlubší teoretické rozpracování vyžadují otázky politického přístupu k vlastní velitelské činnosti.

Respektovat zákonitosti výstavby socialismu

Orientačně rámcovým východiskem pro aplikaci vyváženosti politického a odborného přístupu, s důrazem na političnost ve velení, je především akceptování zákonitostí výstavby socialistické společnosti. Pro současnou etapu budování naší společnosti jsou tyto zákonitosti obsaženy ve sjezdových a jiných dokumentech naší strany. Z tohoto hlediska pak můžeme chápat uvažovaná kritéria i jako uplatňování stranické linie. Přitom kromě správného chápání zmíněných zákonitostí, vojenský funkcionář musí znát různé souvislosti své velitelské činnosti s celkovým trendem vývoje rozvinutého socialismu a zároveň respektovat leninské principy výstavby armády.

V našich nynějších podmínkách se např. uplatňují zákonitosti vedení pracujících dělnickou třídou a její stranou, plánovitého rozvoje národního hospodářství, svazku socialistických tříd a vrstev, socialistické přeměny v oblasti kultury, ideologie, způsobu života, a rozvoje internacionalismu. Oproti tomu např. zákonitost likvidace kapitalistického vlastnictví své poslání v podstatě již ukončila a zákonitost socialistické přeměny zemědělství prakticky končí.

Pokud jde o zákonitý požadavek internacionální spolupráce naší armády s ar-

mádami spřátelených zemí, je zvlášť důležité předvídat možnosti dynamického rozvoje jednotlivých směrů socialistického internacionalismu a vojenské spolupráce, citlivého řešení národnostních vztahů, způsobu socialistické integrace, vzájemné pomoci, atd.

Zabezpečení souladu politické a odborné stránky při analýze různých projevů zákonitostí výstavby rozvinuté socialistické společnosti, s důrazem na političnost velení, je nutné vždy vidět v daleko širších souvislostech než jsem naznačil. Také se nesmí zapomínat na to, že nastíněné zákonitosti i jejich projevy spolu souvisí. V reálném procesu řízení výstavby rozvinutého socialismu se tyto zákonitosti vzájemně pronikají, doplňují, umocňují a integrují. Přitom ale při negativních projevech jednotlivých zákonitostí může docházet i k vzájemnému zeslabování, resp. doplňování z hlediska jejich disfunkčního uplatňování. Nakonec je nutné dodat, že v určitých obdobích socialistické výstavby zpravidla vystupuje do popředí objektivní požadavek preferovat prosazování jedné z uvažovaných zákonitostí, přestože musíme chápat nezbytnost jejich působení v celku. Nicméně míra realizace jednotlivých zákonitostí v tom kterém období bude vždy závislá na konkrétních podmínkách budování rozvinutého socialismu.

Uplatňovat leninské principy výstavby socialistické armády

Pro dokonalé uplatňování jednoty političnosti a odbornosti, se zřetelem na politickou stránku velení, je nutné respektovat a uplatňovat základní leninské principy výstavby armády, které utvářejí naši armádu jako socialistickou. Zmíním se pouze o principech vedoucích úlohy strany, třídnosti a internacionalismu.

Hlavním principem výstavby socialistické armády je princip vedoucí úlohy komunistické strany. Uplatňování tohoto principu vyplývá ze zákonitostí výstavby socialismu. Důsledky oslabování tohoto principu v krizových letech máme ještě v živé paměti — destrukce ideových, politických a morálních hodnot socialismu,

otupení třídní bdělosti, projevy nacionalismu, narůstání protispoločenských zájmů a tím do značné míry ochromení funkcí armády.

Význam principu vedoucí úlohy ÚV KSČ je v tom, že strana jako vedoucí subjekt řízení socialistické společnosti vnáší do všech oblastí společenského života integrující pohled z hlediska zájmů naší i mezinárodní dělnické třídy. Uplatňováním svého řídicího vlivu uvádí do souladu zájmy různých sociálních složek společnosti, konečné cíle revolučního vývoje společnosti s konkrétními aktuálními problémy. Zkoumá potřeby a tendence vývoje celé společnosti a ovlivňuje vývoj cestou plánovitého řízení, rozvíjením ideologické práce, kádrovou politikou a motivací občanů k přeměně plánů ve skutek. Ve vztahu k armádě zabezpečuje, aby její vývoj probíhal v souladu s objektivními tendencemi pohybu politických vztahů ve státě a v mezinárodním měřítku i s všestrannými možnostmi naší země. V této funkci je strana nezastupitelná a její politika udává obecná kritéria političnosti velení.

Princip vedoucí úlohy strany v další perspektivě neztrácí na významu, právě naopak. XV. sjezd KSČ ukázal, že růstem a složitostí úkolů se řídicí role strany zvyšuje. 11. zasedání ÚV KSČ znovu zdůraznilo, že posilování řídicího vlivu strany na pohyb společnosti bude jedním z hlavních úkolů řídicí práce ústředního výboru a jeho orgánů.

Růst významu vedoucí úlohy strany v armádě je podmíněn jednak funkcí vojenství v politice socialistických států v současné etapě světového vývoje, jednak charakterem přípravy na soudobou válku, který je utvářen revolucí ve vojenství.

Otázky války a míru jsou nejpalčivějším světovým problémem současnosti a úkol zabránit třetí světové válce je nejzávažnějším úkolem politiky socialistických států. Vojská síla socialistických zemí je

v tomto úsilí rozhodujícím faktorem. To je hlavní důvod, proč komunistická strana musí i nadále věnovat vojským otázkám mimořádnou pozornost.

Revoluce ve vojenství způsobuje nové, daleko bezprostřednější souvislosti mezi vojskovou sférou a ostatními oblastmi společenského života. Týká se to ekonomiky, vědy, činnosti státních orgánů a masových organizací, výchovy z hlediska politické a psychologické přípravy na válku apod. Celý proces stálého udržování země na vysoké úrovni vojenské připravenosti se stává složitějším a náročnějším na organizaci a sladění s ostatními potřebami společnosti.

Dalším principem výstavby socialistické armády je princip třídnosti. Funkce armády jako jednoho z rozhodujících politickomocenských nástrojů státu je výrazně třídně politická. Tím je dáno, že i struktura systému velení, styl práce velitelského sboru a politického aparátu i výběr kádrů do velitelských a politických funkcí — to vše je určováno politickými potřebami a zájmy dělnické třídy a socialistickým charakterem společenských vztahů.

Stejně důležitým principem je princip internacionalismu. Ve vojenské sféře institucionálně se projevuje zejména v podobě koalice Varšavské smlouvy. Soudobé vojenskotechnické podmínky požadavek koaličnosti obrany socialistických zemí značně zesilují. Objektivně se prosazuje požadavek přecházení k vyšším formám spolupráce a řízení vojsk socialistických zemí, což se promítá i do systémů velení armád jednotlivých zemí. Proces zdokonalování velení je tak v současné době nerozlučně spjat s procesem rozšiřování a prohlubování internacionálních hledisek v rámci koalice Varšavské smlouvy. Má své aspekty technické, organizační, jazykové i politickovychovné. Odstranění některých negativních důsledků v myšlení lidí a další prohlubování vědomí socialistického internacionalismu je předpokladem úspěchu celého tohoto procesu.

Doceňovat odbornou stránku velení

V žádné společenské organizaci nejsou kladeny tak vysoké požadavky na odbornou stránku řízení, jako v ozbrojených silách. Je to staletá tradice, která trvá již od samého zrodu armády. A bezesporu potrvá tak dlouho, dokud tyto budou vůbec existovat. Systém organizace a řízení v armádách vždy v minulosti byly a zůstávají stále významným zdrojem poučení pro zdokonalování řízení společenských organizací.

Odborná stránka organizátorské a řídicí práce velitelů a štábů v dějinách válek měla své významné místo. Avšak v soudobých podmínkách eventuálního vedení ozbrojeného zápasu její úloha se značně zvyšuje. Dotvrzuje se to tím, že dnes již velitelům a štábním pracovníkům nestačí mít potřebné operačně taktické znalosti, smysl pro organizovanost a plánovitost každodenní činnosti vojsk, cit pro odhadnutí možností vývoje boje atd., tj. vlast-

nosti, které bývají mnohdy spojovány se schopností intuitivního citu pro vojenské činnosti, který bývá někdy formulován jako „umění velel“. Soudobý ráz boje a operace s rychlými spády, vysokými tempy a manévrovostí vojsk, kdy se bojové situace mohou velmi často měnit, vyžaduje kromě těchto elementárních schopností a vlastností velitelů a příslušníků štábů zvládnout celý komplex zcela nových problémů velení. Soudobou operací ani boj již není možné řídit starými formami a metodami práce velitelů a štábů, a tím méně zastaralými prostředky.

Odborná stránka velení vyžaduje systematické pozvání a uplatňování soudobých bojových podmínek i velení a vytváření takových předpokladů, za nichž by se mohly tyto co nejučelněji uplatňovat. To především předpokládá rozpracování nejvhodnějších informačních vazeb uvnitř systému velení a řízení prvků a jejich okolí. Jde tedy hlavně o účelné uzpůsobení struktury systému a procesu velení, principy jejich výstavby a fungování, rozpracování funkčních vztahů a závislostí, jakož i metod zapojování jednotlivých prvků do celkového procesu velení. Jde také o velice složitou problematiku správného rozhodování, na kterém závisí nejenom stanovení hlavních cílů, ale i dílčích postupných úkolů, způsobů, forem a metod plnění, tedy kooperaci a koordinaci, optimálnost a efektivnost práce. Patří tam i vytváření prostoru pro plné uplatňování regulátorů;

velitelská pravomoc, práva a povinnosti příslušníků štábů, morální normy atd. S tím samozřejmě souvisí také omezování prostoru pro negativní vlivy na systém a proces velení.

Obsah velení postupně nabývá nové kvality, podložené poznatky úrovně věd a technického rozvoje. Vzhledem k tomu, že účastníci procesů i systémů velení jsou lidé, předpokládá odborná stránka velení i účelné uplatňování poznatků fyziologie, psychologie a sociologie. Tyto problémy, jako odbornou stránku velení, je možné řešit jen v těsné jednotě využití teoretické kybernetiky, kybernetické techniky, logických a matematických metod na straně jedné a společenských věd na straně druhé. Jen za tohoto předpokladu bude možné zajistit, aby po stránce odborné velení odpovídalo soudobým požadavkům.

Požadavky na odbornou stránku organizátorské a řídicí práce velitelů a štábů jsou závazné jak pro mírové, tak i pro polní podmínky. Mnohé z nich vystupují do popředí zejména v době míru. Je tomu tak zvláště u všestranného zvládnutí zákonitostí, forem, metod a technik velení. S tím je nutné se plně vyrovnat již v době míru a tak postupně vytvářet předpoklady pro zdokonalování systému a procesu velení. Dovednost velitelů a štábů správně organizovat a řídit činnost vojsk v míru musí být pro nás určitou zárukou, že tento rys bude uplatňován i při přípravě a vedení boje.

Domýšlet politické souvislosti velení

Velení nepředstavuje pouze jakýsi abstraktní konglomerát poznatků vojenské vědy a některých jiných vědních disciplín. Řízení bojové a politické přípravy i ozbrojeného střetnutí se uskutečňuje v určitých společenských vztazích a ve své podstatě bere na sebe i jejich charakter. Jestliže velení je svou funkcí povoláno stavět cíle přípravy i vedení ozbrojeného zápasu a vytvářet podmínky pro jejich nejvhodnější realizaci, pak samotné stanovení těchto cílů je také vždy výrazem zájmů dělnické třídy a tedy záležitostí třídně politickou.

Představitelé dělnické třídy, strany, socialistického státu nejen že stanoví cíle ozbrojeného střetnutí, nýbrž hodnotí strategické a operační možnosti, kterými disponují, a určují, jakým tempem a vypětím jednotlivé operace budou k tomu mobilizovány. Tímto způsobem také politické cíle pronikají celým systémem přípravy a vedení ozbrojeného zápasu, jejichž prostředkem realizace z hlediska funkčního je právě velení.

Protože velení uskutečňují lidé jako prostředek zachování či rozvíjení svého třídního postavení, projevují i v jeho obsahu požadavky té třídy, které bezprostředně slouží. To ve své podstatě platí obecně, pro naznačenou političnost velení pak obzvláště, i když v socialistické armádě tato stránka má své specifické rysy. Proto také podrobněji se jimi nebudeme zabývat a omezíme se pouze na podstatu této problematiky.

Velení v ozbrojeném zápase ani v mírovém výcviku nepředstavuje pouze odbornou stránku optimalizace a efektivnosti využití svazů, svazků a jiných součástí, prostředků a času ke splnění stanoveného vojenského cíle. Předně samy vojenské cíle nejsou vlastně záležitostmi vyoženě vojenskou, ale především záležitostmi politickou. Musí respektovat konkrétní společenský vztah společenských skupin, tříd, koalic států, jejich cíle a integritu úsilí, které jsou schopny k jejich dosažení vynaložit. Stále platí, že válka je nejostřej-

ším vyhocením úsilí o dosažení politických cílů. Za druhé i účast lidí ve vojenských procesech, a vůbec služba v armádě je politickou záležitostí, je výrazem politické spoluodpovědnosti či povinnosti oběť obětovat část či celý svůj život branným zájmům socialistického státu. Z toho pak můžeme vyvodit, že i vztah řídicích a řízených v armádě má především vyhraněný politický charakter. Tyto obecné předpoklady mají v armádách různého společenského zřízení zcela konkrétní modifikaci.

Z toho vyplývá, že se velení nebudem moci realizovat jen jako vojenskoodborná záležitost. Ani přes to, že ve válce vyhraněně vystupují zákonitosti ozbrojeného boje určující podstatné tendence jeho velení. Velení v armádě, jako politická instituce s „de facto“ politickým posláním a úkoly, se musí realizovat současně jako záležitost politická. Nerespektovat tuto skutečnost znamená nebrat v úvahu ani vojenskoodvědní závěry o budoucí válce, ani vojenskodoktrinální závěry koalice států Varšavské smlouvy. Tedy do značné míry negovat i odbornou stránku velení.

Odborná a politická stránka velení vyjadřují rozporné stránky řízeného procesu. Rozpornost je vyjádřena samotnou konfliktností vojenské činnosti jako činnosti politické, která však probíhá podle speciálně vojenských zákonitostí ozbrojeného boje a principů přípravy k němu. Dvě stránky rozporu vystupují jako nositelé vztahů předpokladů a skutečnosti, potřeby a možnosti, zájmu a smyslu atp. Jsou tedy k sobě ve vztahu korigujících se činitelů a jako takoví jsou zárukou cflivosti, ale i reálnosti řešení a organizování vojenských procesů. Tak jsou zároveň dvěma stránkami vyjadřujícími jednotu velení.

V posledních letech, v souvislosti se zaváděním výsledků vědy a techniky ve vojenství, se vyskytly hlasy požadující posílení místa odbornosti před politickou stránkou velení. Tyto hlasy mají své opodstatnění potud, pokud usilují o prosazení větší exaktnosti do řídicích činností a všeobecně sledují prohloubení vědeckosti ve velení. Jde o všeobecnou tendenci, kterou je nutné všestranně podporovat. Je jim třeba dát za pravdu i pokud odmítají formální a frázevitě tzv. „politické zajišťování“, které nemá s vlastní političností velení téměř nic společného. Není možné však s nimi souhlasit, pokud staví odbor-

nost proti političnosti, nebo touto cestou dochází vlastně k popření charakteru vojenské činnosti. A není možné s nimi ani souhlasit, pokud volají po jakési umělé rovnováze mezi politickou a odbornou stránkou velení.

Podlehnout tomuto požadavku by znamenalo podlehnout eklekticismu, formálně zdůrazňujícímu, že ta i ona stránka je důležitá.

Život vojsk, zákonitosti ozbrojeného boje poznávané vojenskou vědou, jakož i zásady výstavby a přípravy našich ozbrojených sil formulované vojenskou doktrínou nás neustále usměrňují chápat politickou stránku velení jako rozhodující. Takovou, která určuje obsah vojenských řízených procesů, klade cíle před vojenský organismus a stanoví základní principy vytváření vojenských vztahů a norem vojenského života. V tomto smyslu pak vystupuje odborná stránka velení jako funkční realizace politického obsahu.

Uvedený vztah politické a odborné stránky velení nemá v žádném případě na zřeteli schématické vyjádření: nejdříve političnost, pak odbornost. Ale ve smyslu dříve řečených myšlenek o korigující úloze obou stránek sleduje, aby každé rozhodnutí velitelů, odborně zpracované na nejvyšší úrovni bylo především hodnoceno z politických hledisek a jimi také korigováno, neboť jeho prvotním smyslem jsou politické záměry, cíle a úkoly komunistické strany a socialistického státu. Každé rozhodnutí velitelů, jako představitelů socialistického státu v armádě, je nutné hodnotit jako politický dokument, který musí být vždy v souladu s celkovou vojenskou politikou.

A podobně i celé jednání jednotlivých stupňů velení je nezbytné hodnotit jako jednání reprezentantů státu a nositelů socialistických morálně politických vlastností. V těchto souvislostech se pak odborná stránka velení, jako nástroj fungování celého řízeného procesu ozbrojených sil, stává sama vrcholně politickou, neboť vytváří maximální předpoklady reálnosti, objektivnosti, efektivnosti a optimality veškerého vojenského jednání.

Jednota obou stránek velení pak v tomto novém modelu dostává i zcela nový charakter, který si vyžadává v rozpracování moderního systému velení i pozornost vzhledem k funkčně strukturálnímu uspořádání vztahů velitelů, stranickopolitických orgánů a štábů.